

MUNTELE GĂINA - OLIMPUL MOȚILOR

Prof. CORNEL RESIGA

Masivul **Găina** este situat în sudul Munților Bihorului, în partea centrală a Munților Apuseni, constituind o treaptă denivelată cu 400-600 m a Munților Bihorului. Spre nord-vest masivul este destul de bine "sudat" de Bihorul central (Biharia), spre est delimitarea față de Platoul Ponor (ultima culme sud-estică a Munților Bihorului) este făcută de obârșiile Crișului Alb și ale Vidrișorii (afluent al Arieșului Mic), înșeuare în care se află Pasul Tomnatec (1.020 m altit.) prin care trece drumul nemodernizat A. Iancu-Bulzești de Sus (D.J. 762; T7), spre nord coboară mai abrupt spre valea Arieșului Mic, iar spre sud mai domol spre cea a Crișului Alb. Ca așezare geografico-matematică, Masivul Găina prin vf. Găina (1.486 m altit) este la 22°46' 09" long. estică și la 46°20' 00" latit. nordică.

În peisaj, relieful masivului este dominat de o culme princioală, cu o altitudine în jur de 1.400 m, între vf. Rotunda (1.407 m) și vf. Găina (1.486 m). Culmea prezintă o notă de accentuată masivitate, cu linia de culme larg undulată, aparținând primului ciclu de nivelare (superior), prin eroziune, pediplena Fărcaș-Câdigați (treapta a doua situată în Apuseni la 1.400-1.600 m altit.). Culmea are am caracter de "fliș" (roci sedimentare cutate), fiind alcătuită din conglomerate, gresii și mame cu intercalații de calcar, peste ele sunt așezate gresii în alternanță cu argile. Pe alocuri această cuvertură este străbătută de roci magmatice (grano-diorite, andezite, dacie și riolite), unele dintre de impunând proeminente în relief ce întrerup monotonia culmii muntoase (vf. Rotunda și vf. Găina). Din culmea principală Rotunda-Găina se desprind radiar o serie de culmi prelungi, purtând amprenta celui de-al doilea ciclu de nivelare (mediu) prin eroziune, Măguri-Mărișel, la altitudini de 1.100-1.200 m (dealurile: Chicera, Pleșoia, Horgii, Lespezi, Pietrele,

Lupoia, etc.). Pe marginile masivului se contorează o serie de culmi în jurul altitudinii de 700-800 m (Dealul Runcului, Prislop, Slatinului și altele), ca resturi ale ciclului inferior de nivelare prin eroziune, numit Feneș-Deva, în jurul altitudinii de 700-800 m.

La baza vf. Găina, versanții sunt mai domoli, generând un platou cu o anumită netezime, de unde își adună apele de început valea Dobranei, Păraul Păltinișului, afluenți al Arieșului Mic.

Aici, în fiecare an, în duminica cea mai apropiată de 20 iulie (Sf. Prooroc Ilie Teeviteanu), are loc renumitul "Târg de fete de pe Muntele Găina".

Clima masivului este temperat continental-moderată specifică etajului climatic al munților mijlocii. Poziția sudică a masivului Găina, în cadrul Munților Bihorului, precum și caracterul său relativ izolat, cu o altitudine mai coborâtă decât Biharia (Bihorul central), determină diminuarea rolului de baraj montan în calea maselor predominante de aer vestic. Astfel, cu toată dominanta vestică, nu apar diferențieri climatice evidente între versanții cu expoziții opuse (V-E sau N-S). Pe colme *temperatura medie anuală* este de 2-4°C (luna ianuarie - 4 0C; iulie 12 - 14 0C, dând o amplitudine termică medie anuală de cca. 18 0C). Desfașurarea în altitudine a suprafețelor de eroziune și nivelare (relieful policiclic) menționate mai sus impune o atare diferențiere și a temperaturii medii anuale de la 7 °C la baza masivului (com. Avram Iancu, 680 m altit.) până la 2 - 4 °C la altitudini de 1.400 m. Un alt element meteorologic care influențează activitatea turistică este *nebulozitatea* (gradul de acoperire a cerului cu nori). Pe culme, media anuală este de 6-6,5 zecimi de cer acoperit, aici pe an în medie sunt cca. 40 zile cu cer senin și peste 160 zile cu cer acoperit. Aceasta determină o durată de strălucire a

Soarelui de cca. 1.800 ore pe an (față de 2.400 - 2.500 ore pe an pe litoral). *Precipitațiile medii anuale* sunt de 1.000 - 1.400 mm/an (pe litoral mai mici de 400 mm/an) reprecipitate în general echilibrat între semestrul rece și cel cald al anului. Numărul mediu anual de zile cu precipitații (mai mare de 0,1 mm) este de cca. 160, iar numărul mediu anual al zilelor cu strat de zăpadă depășește 120.

Apele subterane prezintă discontinuitate, sunt cantonate în șisturi cristaline, gresii și conglomerate, apărând sub formă de izvoare la poalele versanților.

Apele curgătoare ce izvorăsc de aici sunt tributare *Arieșului Mic* (Divaia, Țoha, Păltiniș, Dobrana și Vidrișoara) spre nord și *Crișului Alb* (Ribita și Bulzu, Obârșia, Hălmăgel și altele) spre sud. Ca regim hidric ele aparțin tipului carpatic cu ape mari de primăvară-vară, având o alimentare plovionivală și pluvială-moderată. Valoarea scurgerii medii lichide anuale este de 650-950 mm (20-30 l/s km²) din totalul cantității medii anuale de precipitații de 1.000-1.400 mm.

Diferențierea în altitudine a temperaturii și precipitațiilor contribuie la întregirea peisajului prin etajarea **vegetației**. Etajul pădurii este reprezentat prin subetajul pădurilor de foioase, care urcă în părțile sudice și vestice până în etajul golurilor subalpine, în timp ce pe versanții și văile cu orientare nordică și estică s-au instalat păduri de foioase (fag) în amestec cu rășinoasele (bradul, molidul, tisa etc.). Suprafețele superioare sunt de pajiști subalpine cu fânețe de calitate.

Așezările umane pătrund în munte, de-a lungul văilor Lungșoara, Bulzu, Vidrișoara, Dobrana, sau pe "podurile" interfluviale ale reliefului poliociclic mediu și inferior (suprafețele de nivelare de la 1.100-1.200 m și 700-800 m altit.), cum este cazul așezărilor cu caracter risipit Hândorești, Putinari, Giurgești, Cocești, Verdești și altele. Populația practică o agricultură montană (mai ales creșterea animalelor) și munci forestiere. Pentru o parte dintre locuitorii zonei, (mai ales pe Arieșul Mic), lemnul pădurilor de fag și rășinoase a constituit un important mijloc de subsistență,

confectionând din ele diferite obiecte utile (donițe, ciubere, butoaie, juguri, fluieri etc.) pe care le valorifică în regiunile din jurul Muniților Apuseni, revenind acasă cu cereale sau alte produse ce nu se pot obține în zonă. O parte din forța de muncă bărbătească se îndreaptă spre sectorul minier (la Țebea, Gura Barza; Roșia Montană și Baia de Arieș) sau în diferite unități economice în orașele din împrejurimi (Brad, Câmpeni și Abrud).

Din punct de vedere etnografic, versanții sudici ai masivului Găina aparțin Țării Crișurilor, iar cei nordici Țării Moților - o entitate etno-geografică (suprapusă bazinului superior al Arieșului, cca. 800 km²), cu adânci semnificații în istoria poporului român. Țara Moților constituie o adevărată placă turnantă a Munților Apuseni. Aici oamemi și-au legat organic viața de munte, de pădurile lui, locuind-o continuu, creindu-i o istorie bogată. Aici toate adâncurile, toate drumurile și potecile "vobesc" de o înverșunată luptă pentru viață și libertate.

Locuitorii săi - moții sau țopii - sunt urmașii direcți ai dacilor și coloniștilor aduși în timpul stăpânirii romane în Dacia, pentru a impulsiona lucrările la exploatarea aurifere din Munții Apuseni. Numele de "moț" derivă de la modul cum își purtau părul bărbații, legat în moț în partea dreaptă a cefei. Obiceiul s-a păstrat până în a doua jumătate a sec. al XIX-lea. Denumirea de "țop" derivă de la cuvântul german zopf=chică, pentru prima dată consemnat de Constantin Porfirogenetul (sec. X), iar în perioada stăpânirii habsburgice funcționarii imperiali îi numeau. pe locuitorii zonei "zopfiger walach" (valah cu chică). Numele de de țop se mai păstrează și astăzi în limbajul curent, alături de acela de moț, constituind un prilej de mândrie față de trecutul glorios al strămoșilor noștri. Ei în acești munți au încheat tăria și unitatea neamului, ei au păstrat credințele, limba și datinile străbune.

"Moții - afirma în 1924 O. Goga, cu prilejul sărbătoririi centenarului nașterii lui Avram Iancu - apar ca o specie prerogativă în istoria noastră, Neamul lor vâjnos adăpostește

singura tradiție de eroism pe care vremea vitregă nu ni l-a putu înfrânge. Cu toată robota lor zilnică acești copii ai codrului și-au menținut dorul de libertate. Când tot Ardealul se legăna în tănguire neputincioasă, în văgăunile lor fremăta revolta. Ei ne-au învățat mai întâi să plătim cu sânge nu cu lacrimi, ei reprezintă acțiunea într-o lume copleșită de visare mistică. De pe culmile Munților Apuseni a strigat pentru prima oară răzvrătirea, ca un buciim generale. Moșii sunt Tirolul nostru, pumnul Ardealului, iar cele două inimi mari în care a clocotit uraganul sunt eroii lor Horea și Avram Iancu". Cea mai impresionantă trăsătură a Țării Moșilor o constituie totala ei umanizare, din văi și până pe culmile largi, chiar la mari înălțimi. Aici în mici grupări de gopodării, izolate, nmnite cnmguri, viața se desfășoară de aecole în forme patriaihale. Din generație în generație pe aceeași bătatură, sub aceeași streășină bătrână, la umbra aceluiași goruni și brazi seculari s-a depănat continuitatea vieții moșilor, cu chemări de tulnice de la un munte la altul, cu însuflețitele nedei păstrătoare de datini, de cânt și dans popular românesc. La o astfel de nedeie vă invităm și pe dumneavoastră, la Târgul de fete) de pe Muntele Găina.

Automobiliștii pot ajunge pe Muntele Găina parcurgând drumul forestier, destul de bine întreținut, ce urcă din Avram Iancu pe valea Dobrana (cca. 10km). Aceasta îi conduce până pe platoul de la poalele vârfului Găina (1486), unde este amenințat un spațiu de parcare. Coborârea se poate face pe drumul forestier de pe valea Vidrișoara, până la intrarea în centrul comunei Avram Iancu (D.C. 92, cca.8km).

Turiștii dornici de drumeție, parcurg pe jos traseul Avram Iancu-Muntele Găina, pe marcăj albastră, timp de mers cca. 3 ore. Se pleacă din centrul comunei, urcăm prin fânețe și pădure, pe versantul estic al Dealului Pietrelor, printre casele răzlețe ale satului Cocești. Traversăm o pădure de brad în amestec cu fag și ajungem la un loc deschis, presărat cu multe "mutături", minunat loc de

popas. De aici după un urcuș de cca 30 minute ajungem la platoul de la poalele vârfului Găina, unde are loc "târgul". Drumeții pot străbate acest traseu în două variante:

- se urcă pe munte încă de sâmbăta după-masă, aici înnoptând în jurul sutelor de focuri de tabără;

- rămân jos, în Avram Iancu, până în jurul orei 1, când cu mijloace de iluminat și în grupuri pleacă pe traseul prezentat mai sus. Ora plecării din Avram Iancu este condiționată de ajungerea pe vârful muntelui în așa fel încât să prindă răsăritul soarelui, un spectacol unic, de neuitat, când discul de foc își face apariția din depărtare, de după culmile muntoase ale Trascăului. Tot atunci tulnicăresele din Avram Iancu, trimit de pe Găina spre văi și munți semnalul atât de cunoscut al începerii "târgului" (serbării).

La origine serbarea nu a fost un târg de fete, ea este o reminiscență îndepărtată a unei manifestări, legată de vârfurile munților și anumite tradiții, în cinstea unor "zei de munte" din mitologia traco-dacică. Ei nu aveau temple, dar își practicau cultul pe vârful munților. Cu trecerea timpului manifestarea s-a transformat în târg, devenind un prilej de întâlnire, schimb de produse și de petrecere pentru locuitorii din zonă, constituind și o posibilitate foarte bună pentru cunoașterea tinerilor și încheierea căsătoriilor. Acest caracter de târg al manifestării avea vremea aceea o motivație socială, având în vedere posibilitățile de acces reduse ale locuitorilor zonei spre centrele populare, gradul ridicat de împrăștiere a satelor și gospodăriilor, din văi și până pe culmi, îngreunând întâlnirile mai dese dintre oameni. Aici se adunau moșii, crișenii și bihoreni cu ceea ce aveau de schimbat sau de vânzare. În lăzi frumos împodobite era adusă o parte din zestrea fetelor de măritat căci ele urcau pe munte cu gândul că își vor găsi în "târg" alesul cu care își vor duce viața mai departe. În ziua târgului, când fetele și părinții întindeau o parte din zestre, flăcăii îmbrăcați în haine de sărbătoare treceau prin fața lor, privind cele expuse, dar mai ales fata. Acolo unde le era pe plac se

opreau și intrau în vorbă spunându-și unul altuia, cine este, de unde este și ce avere are. Dacă fetei îi plăcea băiatul, îl trata cu turtă de mire de albine și țuică de cireșe. După încheierea înțelegerii “târgului” se întocmeau formele legale (notarul și preotul erau prezenți la Târg) și apoi intrau în petrecere. În acest timp târgoveții își făceau reclamă la mărfuri (donițe, ciubărașe, fluiere, tulnice etc.), puțini plecau fără să fi vândut sau cumpărat ceva. Datorită punerii la cale la această manifestare a nunților, ea primit numele sub care se păstrează până în zilele noastre, dar fără ca acum să mai aibă caracterul de “târguială matrimonială”. În zilele noastre a devenit o manifestare pastoral-folclorică-câmpenească, ce adună în fiecare an hărnicia și frumusețea din țara Moților și a Crișurilor.

Faima târgului a pătruns și în folclorul zilelor noastre:

“Cătu-i lumea-n lung și-n lat
Ca Găina n-am aflat

Cătu-i lumea și țara
Nu-i munte ca Găina”

Cei mai mulți turiști asistă la spectacolele folclorice, în cadrul cărora se perindă pe scene special amenajate, numeroase formații artistice, care pe lângă cântecul și dansul mai prezintă și o paradă a portului popular. După prânz participanții la târg se îndreaptă cu mașina sau pe jos pe locurile unde au început urcușul, iar de aici spre casă.

Totuși nu putem părăsi muntele fără a contempla “spectacolul” panoramic al Apusenilor ce desfată privirea de la Găina (1486 m altitudine), unul din cele mai renumite puncte de belvedere din zonă:

- spre N și NE, priveliștea este dominată de culmile înalte ale Bihorului, Vlădeșei și Muntelui Mare;

- spre E peste “clăile” vulcanice ale Munților Metaliferi, apare ușor zimțată culmea Trascăului;

- spre S și V, Găina domină culmile mai joase ale Zarandului și Codru Moma.

